

Demokratik Geleceği Kurmak!

Noémi Lévy Aksu

Geçmişle Yüzleşme:
Tarih ve Hafıza Alanlarını
Beraber Düşünmek

Dicle Müftüoğlu

Ateşle Kendini Yeniden Yaratma
Kararlılığı ve Bekletilen
Dönüşüm!

Başak Sarıdal

Demokratik Toplum İnşasında
Erkeğin Değiştirilip
Dönüştürülmesi

Êyşhan Örnek

Çocukluğun Yüku:
Mevsimlik Tarım İşçiliği,
Toplumsal Çözülme ve
Demokratik Toplum
Arayışı

Bîrgül Daş

Kadın Tarihine Jineolojik
Bir Bakış

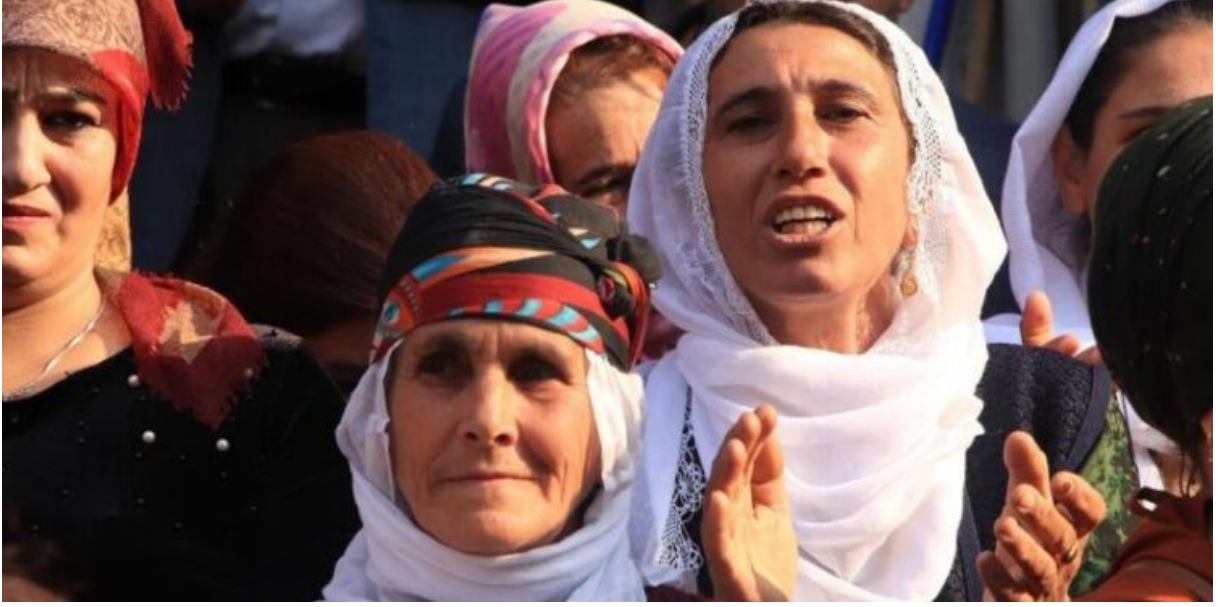

İÇİNDEKİLER

- 1** **Geçmişle Yüzleşme: Tarih ve Hafıza Alanlarını Beraber Düşünmek**
Noémi Lévy Aksu
- 7** **Ateşle Kendini Yeniden Yaratma Kararlılığı ve Bekletilen Dönüşüm!**
Dicle Müftüoğlu
- 12** **Demokratik Toplum İnşasında Erkeğin Değiştirilip Dönüştürülmesi**
Başak Sarıdal
- 16** **Çocukluğun Yükü: Mevsimlik Tarım İşçiliği, Toplumsal Çözülme ve Demokratik Toplum Arayışı**
Êyşhan Örnek
- 22** **Kadın Tarihine Jineolojik Bir Bakış**
Bîrgül Daş

Geçmişle Yüzleşme: Tarih ve Hafıza Alanlarını Beraber Düşünmek

Noémi Lévy Aksu-5 Temmuz 2026

Türkiye’de müfredatı sömürsüzleştirmek, onun açık ve örtük ideolojik önyargılarını anlamak, içeriği ve diline köklü bir eleştirel bakış yöneltmek anlamına gelir. Örneğin; farklı toplumsal grupların ve bireylerin özne oldukları şiddet, adaletsizlik ve direniş deneyimleri tarih anlatısına nasıl dâhil edilir? Militarist, milliyetçi ve ataerkil dil nasıl dönüştürülür? Toplumsal cinsiyet perspektifi nasıl ana akımlaştırılır? Aynı zamanda, bu anlatının siyasal ve toplumsal alanda düşünme biçimlerini ve kamusal söylemi nasıl şekillendirdiğini sorgulamak, bu sömürsüzleştirme çabalarını etkili kılmak için son derece önemlidir

Geçiş dönemi adaleti literatürü, geçmişle yüzleşmenin kalıcı barışın ve güçlü bir demokrasinin inşasına yönelik çabaların temellerinden biri olduğunu uzun zamandır vurgulamaktadır. Belgeleme ve hafıza çalışmaları aracılığıyla geçmişle yüzleşmek, geçmişte işlenen suçlar ve şiddet olayları karşısında hakikatin ortaya çıkarılması ve adaletin sağlanması arayışına hizmet eder; diyalog ve uzlaşma için bir alan açar ve daha adil, daha demokratik bir toplumun geleceğinin inşası için zemin oluşturur.

Türkiye’de onlarca yıldır mağdur yakınları, hayatta kalanlar ve insan hakları savunucuları, Cumartesi Anneleri’nin kararlı mücadelesiyle simgeleşen şekilde, devleti ve toplumu geçmişteki suçlarla yüzleşmeye çağırmaktadır. Bu hafta Madımak Katliamı’nın yıldönümü vesilesiyle bir kez daha görüldüğü üzere, faillerin hesap vermesini sağlama mücadelesi, yaşananların tanınması talebi ve hafızalaştırma ihtiyacı, geçmişle yüzleşme ve bugünü dönüştürme çabasının birbirinden ayrılmaz boyutlarıdır.

Bu mücadelenin ön saflarında yer alanların cesareti ve direncine rağmen, bugüne kadarki sonuçları sınırlı ve eşitsiz olmuştur. Cumartesi Anneleri'nin kararlılığı zorla kaybetmeler etrafındaki sessizliği kırmayı başarmış; yürütülen çok sayıda belgeleme ve hafıza çalışması ise Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden bu yana farklı toplulukların ve bireylerin maruz kaldığı çok katmanlı hak ihlallerini görünür kılmıştır. Ancak bu çabalar, failerin hesap vermesini sağlama, devletin sorumluluğunu kabul etmesi ya da bu suçların tekrarlanmasını önleyecek toplumsal ve siyasal dönüşümlerin hayata geçirilmesi açısından çok nadiren somut sonuçlar doğurmuştur. Bu bağlamda, geçmişle yüzleşme meselesi sıklıkla bugün değil, olası bir geçiş dönemi adaleti sürecinin parçası olarak ele alınıyor; Hakikat Komisyonları gibi özel mekanizmaların yüzleşme, iyileşme ve toplumsal uzlaşma için bir alan sunacağı ve yüzleşme için yeni bir ufuk açacağı varsayılıyor.

Yeni bir müzakere sürecinin devam ettiği bu dönemde geçiş dönemi adaleti meselesini gündeme getirmek kuşkusuz önemlidir. Ancak bu yazı, bu belirsiz ufukla sınırlı kalmadan geçmişle yüzleşmede tarih ve hafıza çalışmalarının oynadığı role dikkat çekmeyi hedefliyor. Zira geçiş dönemi mekanizmalarına gösterilen ilgi, içinde bulunduğumuz zorlu koşullarda geçmişle yüzleşmek adına bugün neler yapılabileceğine ilişkin düşünmeyi ikinci plana itmemelidir. Tarih ve hafızaya ilişkin aşağıdaki değerlendirmelerle, daha demokratik bir cumhuriyet inşa edebilmek için geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kurmaya yönelik çabalara mütevazı bir katkı sunmayı umuyorum.

Eksik ve Tek Yönlü Bir Anlatı Olarak “Millî Roman”

Geçmişini inceleyen bir bilim dalı olarak tarih, geçmişle yüzleşme çabalarının en ön saflarında yer alması gereken alanlardan biri gibi görünebilir. Ancak Türkiye’de, birçok başka ülkede olduğu gibi, tarihçilerin geçmişle yüzleşme çabalarındaki rolleri sınırlı kalmış; bu çabalar daha çok akademinin dışında ya da akademiye rağmen gelişmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri, tarihin uzun yıllar boyunca ulusal ideolojilerin ve resmî söylemlerin hizmetinde kullanılmış olmasıdır — ki bugün de birçok ülkede geçerliliğini koruyan bir durum. Nitekim 19. yüzyılda Fransız tarihçi Michelet, ulus-devlete yönelik toplumsal bağlılığı güçlendirmek için “millî roman” olarak adlandırdığı ulusal bir anlatı yazma ve yaygınlaştırmanın önemini vurgulamıştı. Ancak tarihe ilişkin bu anlayış, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulusal anlatıların parçalanması, milliyetçiliğin eleştirisi ve sosyal ile kültürel tarihin gelişmesiyle köklü biçimde sorgulanmıştır. Böylece tarih yazımında ötekileştirilen kesimlere, azınlıklara, ezilenlere ve direnen topluluklara çok daha geniş bir yer açılmıştır. Bu çerçevede tarih eğitimi de eğitim sistemlerinde barışın ve demokrasinin geliştirilmesinin temel unsurlarından biri hâline gelmiştir.

Buna karşın Türkiye’de “millî roman” hâlâ güçlü biçimde varlığını sürdürmektedir. Geçmişe ilişkin milliyetçi, devlet merkezli ve ataerkil anlatı; eğitimde, akademik üretimde ve ana akım medyada hâkimiyetini korumaktadır. Bu anlatı yalnızca tek taraflı değildir; aynı zamanda önemli boşluklar da barındırmaktadır: kadınlar, emekçi sınıflar ve azınlıklar gibi görünmez kılınan toplumsal kesimler; görmezden gelinen olaylar ve eksik bırakılan tarihsel bağlamlar bunlardan sadece birkaçıdır. Eleştirel akademisyenler ve hak savunucuları bu durumu uzun yıllardır dile getirmektedir. Mevcut siyasal rejimde müfredatı değiştirmek ya da tarih bölümlerini geçmişle yüzleşmenin yürütüldüğü mekânlara dönüştürmek için hareket alanı oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte, akademi içinde ya da dışında eleştirel bilgi üretiminde ısrar etmek; Ermeni Soykırımı, farklı etnik ve dinî grupları hedef alan pogromlar, Kürtlere yönelik baskı ve sömürgeci politikaların farklı boyutları gibi “zor konular” üzerine araştırmalar yürütmek, geçmişle yüzleşme çabaları açısından hayati önem taşımaktadır. Gün yüzüne çıkarılmayı, analiz edilmeyi ve tarihsel bağlamına yerleştirilmeyi bekleyen çok sayıda arşiv belgesi ve tanıklık bulunmakta; tarih disiplini ise bunun için son derece değerli yöntemler ve araçlar sunmaktadır.

Burada amaç, resmî tarihe karşı tek bir alternatif anlatı ortaya koymak değil; geçmişe yaklaşımımızda eleştirel düşünceye ve çoğulluğa alan açmaktır. Bu bakımdan, son yıllarda Anglo-Sakson ülkelerde gelişen “müfredatı sömürgelesizleştirmek” hareketi (decolonizing the curriculum), Türkiye’de tarihe yeni bir yaklaşım geliştirmek açısından ilham verici olabilir. Mevcut müfredatın, ders kitaplarının ve kamusal tarih anlatılarının sömürgeci ve ırkçı bakış açılarının izlerini taşıdığına dikkat çeken bu hareketin eleştirel perspektifi, başka ulusal anlatıları da yeniden düşünmek için önemli imkânlar sunmaktadır.

Türkiye’de müfredatı sömürgelesizleştirmek, onun açık ve örtük ideolojik önyargılarını anlamak, içeriği ve diline köklü bir eleştirel bakış yöneltmek anlamına gelir. Örneğin; farklı toplumsal grupların ve bireylerin özne oldukları şiddet, adaletsizlik ve direniş deneyimleri tarih anlatısına nasıl dâhil edilir? Militarist, milliyetçi ve ataerkil dil nasıl dönüştürülür? Toplumsal cinsiyet perspektifi nasıl ana akımlaştırılır? Aynı zamanda, bu anlatının siyasal ve toplumsal alanda düşünme biçimlerini ve kamusal söylemi nasıl şekillendirdiğini sorgulamak, bu sömürgelesizleştirme çabalarını etkili kılmak için son derece önemlidir.

Bu görev sadece tarihçilere düşmüyor. Örneğin, siyasal farklılıklara rağmen neredeyse oybirliğiyle Millî Mücadele’nin cumhuriyetin kurucu savaşı, anti-emperyalist bir mücadele ve/veya düşmana karşı Müslüman (veya Türk-Kürt) kardeşliğinin bir tezahürü olarak

yüceltilmesine eleştirel bir bakış getirmek sadece tarihsel bir süreci anlamak için değil, bugünkü demokrasi ve barış tahayyüllerimizi tanımlamak için önemlidir. Millî Mücadele'nin birçok bakımdan Balkan Savaşları'yla başlayan etnik temizlik, iskân ve homojenleştirme süreçlerinin devamını oluşturduğunu; resmî aktörlerin ve paramiliter güçlerin, Ermeni Soykırımı'nı mümkün kılan yıkım süreçlerine dâhil olmaya devam ettiğini dile getirmeyi engelleyen nedir? Yüceltmek veya karalamak için değil, anlamak için yazılan tarihsel anlatıların vakti çoktan gelmiştir. Millî Mücadele anlatısının merkezinde yer alan “Biz” ve “Öteki/Düşman” kategorilerini ve bunların Cumhuriyet'in siyasal ve toplumsal yapıları üzerinde bıraktığı izleri eleştirel biçimde değerlendirmek, daha demokratik ve eşitlikçi bir yurttaşlık anlayışını tasavvur edebilmenin temel koşullarından biridir.

Direnen Hafıza Sahası

Tarihin devletin arka bahçesi olarak görüldüğü bir ülkede, hafıza çalışmaları resmî anlatıları sorgulamak isteyenler için — eleştirel akademisyenler, aktivistler, mağdur yakınları ve hayatta kalanlar dâhil — tercih edilen bir alan hâline gelmiş olması şaşırtıcı değildir. Tanıklığın gücünü ve geçmişle yüzleşmenin siyasal önemini kabul eden hafıza çalışmalarının küresel yükselişi, 1990'ların sonlarından itibaren Türkiye'de de güçlü bir karşılık bulmuştur.(1) 2000'li yıllarda hafıza sahasının hızlı büyümesiyle beraber sözlü tarih çalışmaları, kişisel hatıralar, belgesel filmler, konferanslar ve anma etkinlikleri yaygınlaştı. Yerel aktörler, mağdur yakınları, hak savunucuları, sanatçılar ve eleştirel akademisyenler tarafından yürütülen çalışmalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden günümüze kadar uzanan süreçte, şiddet ve direniş deneyimleri başta olmak üzere, ötekileştirilmiş aktörlere ve inkâr edilmiş deneyimlere yeni bir ışık tutmuştur. Bu süreç, geçmişle yüzleşme için yeni bir alan açmış; Türkçenin hegemonyasını kırarak Kürtçe, Ermenice başta olmak üzere başka dillerde de yeni anlatılar üretmiş; aynı zamanda sanatın ve dijital araçların gücünü kullanarak geçmişi temsil etmeye ve onun bugündeki izlerini ve örtük biçimlerini sorgulamaya imkân tanımıştır. Bu anlamda hafıza çalışmaları, sivil alanı genişletme, adalet, eşitlik ve özgürlük taleplerini dile getirme mücadelesinin temel bir boyutu hâline gelmiştir.

2015–2016 sonrasında hafıza sahası direnmeye devam etmiş olsa da sivil topluma ve bilgi üretimine yönelik saldırılardan muaf kalmamıştır. Hafıza çalışmaları eğitimde ve akademiye oldukça sınırlı bir biçimde ele alınmakta, ana akım medyada ise neredeyse hiç yer bulamamaktadır. 2015 öncesinde Kürt belediyeleri tarafından dikilen birçok anıt kayyım döneminde tahrip edilmiş; kamusal alandaki anma ve gösteriler bastırılmıştır.(2)

Bununla beraber, 2024 yılında İstanbul'daki Tütün Deposu'nda açıldıktan iki hafta sonra yasaklanan "Dön-Dün Bak" adlı trans hareketin tarihi sergisinde olduğu gibi LGBTİ+ bireylerin deneyimlerine ışık tutan çalışmalar gittikçe baskıya maruz kalmıştır.(3) Bu engellere karşı hafıza çalışmaları dijital platformlarla ve hafıza yürüyüşleri gibi daha akışkan formatlarla, yeni alanlar açmak ve kamusal alanı terk etmemek için arayışlarını sürdürüyor.

Baskının ötesinde, hafıza sahası aynı zamanda tarih alanıyla kurduğu zayıf bağlantıdan da etkilenmektedir. Birçok durumda bağlamsallaştırma, eleştirel analiz ve kaynaklar arası karşılaştırmalı okuma, hafıza çalışmalarını güçlendirecek ve onların mesajlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Ancak hafıza alanının karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biri parçalanmışlıktır. Hafıza çalışmalarının çoğunlukla tek bir yerelliğe ya da topluluğa odaklanması, bu çalışmaların ilgili topluluklar tarafından sahiplenilmesini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte, bu önemli sahiplenme, farklı yerellikler, gruplar ve topluluklara odaklanan diğer hafıza çalışmalarıyla bağlantı kurulmasının önünde bir engel oluşturmamalıdır. Farklı şiddet, eşitsizlik ve direniş deneyimleri arasındaki bağlantıların araştırılması, kültürel mirasın ve tahribatının kapsayıcı şekilde değerlendirilmesi, yalnızca geçmiş ve miras aldığımız siyasal-toplumsal yapıları anlamak açısından değil; aynı zamanda empati ve karşılıklı anlayış geliştirmek açısından da büyük bir önem taşıyor. Geçmişle yüzleşmek için, birbiriyle konuşan ya da kimi zaman çatışan çok dilli ve çok katmanlı anlatıların üretilmesi, dinlenmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Demokratik dönüşüm ve toplumsal barışın inşası açısından tarih ve hafıza alanlarını beraber düşünmek, eleştirel seslere alan açmak ve geçmiş ile bugün arasındaki bağlantıları sorgulamak önemli unsurlardır. Geçen hafta Paris'te Panthéon'a defnedilen tarihçi ve direnişçi Marc Bloch'un dediği gibi: "Şimdiki zamanın anlaşılabilmesi kaçınılmaz biçimde geçmişin bilinmemesinden doğar. Ama şimdiki zamanı bilmeden geçmiş anlamaya çalışmak da en az aynı ölçüde boşa kürek çekmektir."(4)

Son Not:

[1] Özgür Sevgi Göral, *Yaramız Derindir. Hafıza Sahası ve Sömürgeci Afazi*. İstanbul, İstos, 2023.

[2] Adnan Çelik, "Can-kırımdan hafıza-kırım: Sur'da yeni-den rejim inşası", *PolitikArt*, 17 Haziran 2017, s.7-8

[3] Türkiye’de Hafızalaştırma, <https://www.memorializeturkey.com/tr/memorial/dun-dun-bak>

[4] Marc Bloch, *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, 2013, s. 82.

Ateşle Kendini Yeniden Yaratma Kararlılığı ve Bekletilen Dönüşüm!

Dicle Müftüoğlu-5 Temmuz 2026

Tam da metinde belirtildiği gibi Kürt Özgürlük Hareketi sürece ivme kazandırmak amacıyla birçok adım attı. 50 yıldır silahlı mücadeleyle Kürt halkının varlığını dünyaya kabul ettiren Özgürlük Hareketi, özgürlük ve sosyalizm mücadelesini demokratik siyasete ve demokratik toplumun inşasına evriltilti

Ateşle Kendini Yeniden Yaratma Kararlılığı ve Bekletilen Dönüşüm!

Ateş Mezopotamya’da sadece yok olmak değildir. Kendini yeniden yaratmaktır. Bu nedenle ateş kutsaldır, üzerine su dökülmez. Zümrüdüanka gibi kendini yeniden küllerinden inşa etmektir. Bu nedenle Mezopotamya’da ateşle kurulan bağ hep güçlü olmuştur.

Dehak’a karşı mücadelede kazanılan zaferin nişanı; Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi’nde teslimiyete karşı Dörtler’in direniş çemberi; Sema, Ronahi, Berivan, Zekiye, Rahşan ve daha onlarca kadın ve erkek, özgürlük için bedenleriyle ateşi bir mücadele biçimine dönüştürdü. Ateş, Kürt halkının 51 yıl, 1 ay, 1 haftalık mücadelesinde türlü türlü yöntemlerle başka bir aşamaya evrildi.

Takvim yaprakları 27 Şubat 2025’i gösterdiğinde ise Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, yaptığı Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı’yla birlikte yeni bir değişim ve dönüşüm hamlesi başlattı. Böylelikle Zümrüdüanka’nın yeniden ateşe dönmesi, kendini yeniden yaratması için işaret fişeği patlamış oldu.

Bu açıklamaların ardından atılan her bir adım ezberleri bozdu, tüm dünyada ciddi yankılar uyandırdı. Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan, 27 yıl sonra yaptığı ilk görüntülü çağrıyla “Silahın değil, siyasetin ve toplumsal barışın gücüne inanıyorum. Ve sizi de bu ilkeyi hayata geçirmeye çağırıyorum” dedi.

9 Temmuz’da yayımlanan bu çağrının hemen ardından, 11 Temmuz’da tarihin akışına yön verecek bambaşka bir tören gerçekleşti. Kürtlerin direniş tarihindeki önemli merkezlerden biri olan Süleymaniye’de, halk arasında Tanrıça Dağı olarak tanımlanan Şikefta Casenê’de silah imha töreni düzenlendi.

Kürt varlığına yönelik inkâr ve imha amaçlı saldırılara karşı savaşmak amacıyla farklı tarihlerde PKK’ye katılıp silah kuşanan ve farklı bölgelerde mücadele etmiş 15’i kadın, 15’i erkek savaşçı törende yer aldı. Dünya örneklerinden bambaşka bir biçimde, silahlar kimseye teslim edilmeden; bir dönüşümü sağlamak ve demokratik siyasete duyulan ihtiyacı göstermek amacıyla ateşle buluşturuldu.

KCK Eşbaşkanı Bese Hozat’ın öncülüğünde gerçekleşen törende, “Demokratik değişim ve dönüşüm sürecine ivme kazandırmak üzere oluşan Barış ve Demokratik Toplum Grubu olarak; burada bulunan ve tarihî demokratik eylemimize tanıklık eden herkesi saygıyla selamlıyoruz. Barış ve Demokratik Toplum Süreci’nin pratik başarısı için bir iyi niyet ve kararlılık adımı olarak ve bundan sonra özgürlük, demokrasi ve sosyalizm mücadelemizi demokratik siyaset ve hukuk yöntemiyle yürütmek amacıyla ve demokratik entegrasyon yasalarının çıkarılması temelinde sizlerin huzurunda silahlarımızı özgür irademizle imha ediyoruz” denildi.

Tam da metinde belirtildiği gibi, Kürt Özgürlük Hareketi sürece ivme kazandırmak amacıyla birçok adım attı. 50 yıldır silahlı mücadeleyle Kürt halkının varlığını dünyaya kabul ettiren Özgürlük Hareketi, özgürlük ve sosyalizm mücadelesini demokratik siyasete ve demokratik toplumun inşasına evirtti.

Sırrı Süreyya Önder’in 27 Şubat’taki deklarasyonda ifade ettiği gibi, tüm bunların gerçekleşmesi için “siyasi ve hukuki adımlar”ın gerekliliği tüm açıklamalarda ısrarla vurgulandı. İktidar, tüm bu adımlara karşı siyasal olarak Meclis’te komisyon kurup burada hazırlanacak bir raporla yasal düzenlemelere taslak oluşturma yoluna gitse de bu kapsamda oluşturulacak “çerçeve yasa” ya da “kök yasa”nın ne zaman Genel Kurul’a taşınacağı muamma!

Abdullah Öcalan, süreci Kürt sorununun darağacından masaya taşınması olarak görüyor ve bu sürece önemle yaklaşıyor. Ancak karşısındaki muhatapların söylem ve tarzları, sürece aynı önemle yaklaşmadıklarını gösteriyor.

Sürecin başından bu yana Kürt Özgürlük Hareketi barış koşullarının oluşması için gerekli adımları atarken, iktidar kanadı, kurulan komisyonun adı Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi olmasına rağmen “terörsüz Türkiye” söylemini sürdürdü. Bir yandan iktidar kanadından “birlik”, “Kürt-Türk kardeşliği” söylemleri dile gelse de Kürtlere yönelik ötekileştirici dil bırakılmadı. Bu durumun kendisi, medyanın dilinin de aynı ötekileştirici tonda ilerlemesine neden oldu. Kamuoyu tarafından bu süreç zarfında Kürt sorununun çözümünün Türkiye’nin demokratikleşmesine katkı sağlayacağı söylene de iktidar antidemokratik uygulamalarda ısrarcı oldu.

Demokratik bir ülkenin olmazsa olmazı olan basın ve ifade özgürlüğüne yönelik saldırılar süreç boyunca hız kesmedi. Çok sayıda gazeteci hakkında soruşturmalar açıldı, bir kısmı tutuklandı. Özgür basına yönelik engelleme ve sansür süreklileşti.

Kuzey ve Doğu Suriye’ye yönelik HTŞ tarafından başlatılan saldırılar sürecinde, Kürdistan ve dünyanın dört bir tarafından birlik çağrıları yapıldı. Bu süreçte sokaklara çıkan, kendi halkıyla dayanışanlara yönelik polis saldırısı, gözaltı ve tutuklamalar; Kürtler ve demokratik kamuoyunda iktidarın çözüm anlayışına dair güvenin daha da azalmasına neden oldu. Benzer tablo Newrozlarda da görüldü. Kürt mücadele tarihi boyunca önemli bir gün olan Newrozlara katılan çok sayıda kişinin evlerine düzenlenen baskınlarla tutuklanmasıyla bu süreç sürdü. Geçmiş süreçte demokratik siyaset yapan birçok kişiye yönelik “cezalandırma” uygulamaları devam etti. TJA önceki dönem sözcüsü Ayşe Gökkan’ın yargılandığı davada, Yargıtay’ın bozma talebine rağmen yerel mahkeme cezada ısrarcı oldu. Kadın özgürlüğü için verilen mücadeleye 19 yıl 6 ay ceza verildi. Bu yönüyle, silahlarını yakarak demokratik siyasete alan açmaya çalışanların karşısındaki güçler, demokratik siyaseti cezalandırma yoluna gitti. Kürtlerin halk olmaktan kaynaklı haklarının güvenceye alınması için Demokratik Entegrasyon yasalarının çıkarılması talebine yönelik takınılan tutum dikkat çekti.

Bu süreçte demokratikleşme adımları gelmediği gibi, siyasetin nefessiz bırakılmasına yönelik hamleler yapıldı. CHP’ye yönelik yargı müdahalesiyle birlikte, bir siyasi partiye ilk kez kayyım atanmış oldu. Kayyımla birlikte, seçilmiş parti genel başkanını binadan

çıkarmak için parti binasına polis baskını düzenlendi. Çözümsüzlük hâli Türkiye'nin geneline sirayet etti.

Bu antidemokratik uygulamaların geliştiği süreçte Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti), Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan ile görüşme gerçekleştirdi. Ortadoğu'daki gelişmelere işaret eden Abdullah Öcalan, "Büyük bir öfkeyle yüklü toplumlara büyük düşünce ve büyük etik değerler olmadan dönüştürmek mümkün değildir. Toplum; hayatın her düzeyinde etik, siyasal, hukuksal ve ekonomik açılardan büyük bir sıkışma yaşıyor. Bunun için süreçte ısrar ve acele ediyoruz. Ve elbette tüm yapılanların yasal bir temele kavuşması önemlidir. Beklentide kalmak, beklenti hâlini sürdürmek sadece risk üretir. Kaybedecek zamanımız yoktur. Bütün aktörlerin bu tarihi sorumluluk anlayışıyla hareket edeceğine ve TBMM'nin de çalışmaları bu hassasiyetle yürüteceğine inanıyorum. Çerçeve bir yasa, demokratikleşme sürecinin kök hücrelerini oluşturabilir. Yasal düzenleme bizi gerçek bir pozitif inşa, demokrasi çarkının döndüğü bir sürece sokacaktır. Demokratikleşme hayati bir ihtiyaçtır ve sürecin başarısı bizi bu hedefe yakınlaştırır. Bir siyasi partinin genel merkezine kapısını balyozla kırarak girmek demokraside olacak şey midir? Cumhuriyet Halk Partisi'ne yönelik uygulamalar ve yaşanan gelişmeler, doğru işleyen bir demokrasinin ve demokratik siyasetin olmamasıyla ilgilidir. İşleri bu noktaya getiren sebep budur, cumhuriyetin temelindeki demokrasi ilkesinden yoksunluktur. Demokrasiye, sanki bir lüks, bir demagojiymiş, lafazanlıkmiş gibi yaklaşarak önemsememenin sonuçları vahim bir hatadır. Cumhuriyetin demokratik niteliğini geliştirmek kadar aciliyet taşıyan bir durum yoktur" dedi.

Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulan bir ekibin "çerçeve yasa" üzerine çalıştığı söylene ve iktidar kanadından sık sık yasanın Meclis'e getirileceği belirtilse de konunun ana muhatabı olan ve Kürt halkının "başmüzakereci" olarak deklare ettiği Abdullah Öcalan, Kürt Özgürlük Hareketi ve DEM Parti ile şu ana kadar bir taslak paylaşmadı.

İktidara yakın medya her gün yeni bir taslak maddesi üzerine yazılar yazsa da taslağın konunun ana muhataplarına iletilmemesi soru işaretlerini beraberinde getirdi.

Meclis Başkanı olan ve aynı zamanda Kürt sorununun çözümü için kurulan komisyona başkanlık yapan Numan Kurtulmuş'un, "Örgüt mensuplarını, münfesihi örgüt mensuplarını kapsayacak geçici bir yasadır. Belli bir süre verildikten sonra gelenler bundan istifade edecek, gelmeyenler için de kapı kapanacak. Böyle bir mekanizmanın kurulmasını ümit ediyoruz. Bu, kararlaştırdığımız sonuçlarda yer alan başlıklardan biridir.

Ayrıca çıkacak olan yasa bir af niteliğinde olmayacaktır. Bütün partilerin bir araya gelerek silah bırakma sürecinin tamamlanması için gerekli olan bu yasal düzenlemeleri yapmasını bekliyoruz” açıklaması dikkat çekti.

Bununla paralel olarak MİT Başkanı İbrahim Kalın’ın Irak ve Federe Kürdistan Bölgesi’nde yürüttüğü “diplomatik görüşmeler (?)” tartışma ve kuşkuları beraberinde getirdi.

Yasal adımların geciktirilmesi üzerine KCK yeni bir açıklama yaparak “Ne Rêber Apo ne de Özgürlük Hareketimiz bir emrivakıyı kabul eder. Yasa çıkardık, kabul etmiyorlar gibi bir özel savaş politikasını düşünmek akıl dışı bir yaklaşım olur. Yüz yıllık sonuç vermeyen ve Kürt halkıyla Türkiye arasında kopuşu getiren politikaları sürdürmek olur. Bu açıdan Rêber Apo’ya yaklaşımda da Özgürlük Hareketimize yaklaşımda da ciddi ve sorumlu davranmak gerekir” dedi.

Kürt inkârı ve imhasına karşı geliştirilen emsalsiz mücadeleyle sorunu darağacından masaya taşıyan Abdullah Öcalan’ın Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı, sadece Kürdistan için değil; Türkiye, Suriye, Irak ve İran başta olmak üzere tüm Ortadoğu’ya yeni bir kapı açıyor. Yüzyıllardır hegemon güçlerin müdahalesiyle sınırları çizilen, halklar ve inançlar arasında yaratılan bitimsiz savaşlara karşı Demokratik Toplum, Demokratik Ulus çağrısı altında sulh sunuyor.

1993’ten bu yana savaşı sonlandırmak için “muhatap” arayan Abdullah Öcalan, Devlet Bahçeli’nin sözcülüğünü yaptığı devletin çağrısına muazzam bir yanıt verdi. Abdullah Öcalan ve Kürt Özgürlük Hareketi’nin büyük hassasiyetle ördükleri bu süreç, Kürdistan’ın özgürleşmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratikleşmesini hedefliyor. Bu nedenle Kürdistan’ın her mahalle ve sokağında yeniden inşa için çalışmalar yürütülürken, devlet bu dönüşüme ayak diriyor. Yasal adımlara dair ötelenen her bir adım, Kürt ve Türk halklarının ortak geleceğini ateş çemberine doğru itiyor.

Demokratik Toplum İnşasında Erkeğin Değiştirilip Dönüştürülmesi

Başak Sarıdal -5 Temmuz 2026

Kadın üzerindeki tahakküm, toplum üzerindeki tahakkümün modeli hâline gelmiştir. Erkek egemenliği geliştikçe devlet büyümüş, devlet büyüdükçe savaşlar artmış, savaşlar arttıkça toplum daha fazla denetim altına alınmıştır. Bu nedenle erkeklik meselesi yalnızca kadın-erkek ilişkileri çerçevesinde ele alınamaz. Erkeklik sorunu aynı zamanda iktidar, devlet ve uygarlık sorunudur

Kaybettiğimiz Yerde Arayacağız

Dünya, özelinde Orta Doğu, bugün yalnızca ekonomik, siyasal ve ekolojik krizlerle değil, aynı zamanda derin bir toplumsal hakikat krizi çağından geçmektedir. Toplumsal doğanın parçalanması, ahlaki ve politik toplumun çözülmesi, bireyin kendisine ve yaşama yabancılaşması; ulus-devlet zihniyetinin, erkek egemen sistemin, kapitalist modernitenin yarattığı temel sonuçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu krizin merkezinde ise kadın özgürlüğünün tarihsel olarak köleleştirilmesi ve bunun üzerinden şekillenen erkeklik kavramının inşası yer almaktadır. Erkek egemen ulus-devletin köleleştirdiği kadın kimliğine karşı kadınlar, tarihten bu yana direnişlerle mücadele hafızası oluşturmuştur. Bu mücadele, kadının özgürleşme öncülüğüyle aslında toplumun özgürleşmesidir. Tabii ki erkeklik kavramı da bunun dışında değildir; özgür erkeği de inşa etmektedir.

Kadın Özgürlük Mücadelesi, toplum özgürlüğünü tekrar açığa çıkarmak ve hakikati yeniden görünür kılma mücadelesidir. Bu açıdan tarihe bakıldığında insanlığın ilk ve en köklü özgürlük kaybedişinin kadın özgürlüğünde yaşandığı görülmektedir. Kadının toplumsal yaşam içerisindeki öncü ve kurucu rolünün geriletilmesiyle birlikte iktidar

ilişkileri gelişmiş, hiyerarşik yapılanmalar oluşmuş ve devletçi uygarlığın temelleri atılmıştır. Dolayısıyla kadın özgürlüğü sorunu yalnızca kadınların sorunu değil, tüm toplumsal sorunların düğümlendiği temel çelişkidir.

Kadının özgürlüğünün elinden alınmasıyla eş zamanlı olarak yeni bir erkeklik kimliği inşa edilmiştir. Bu erkeklik doğal bir gerçeklik değil, iktidar sistemlerinin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş tarihsel bir kurgudur. Savaşın, tahakkümün, mülkiyetin ve egemenliğin taşıyıcısı hâline getirilen erkeklik, kadının köleleştirilmesinin ve toplumun denetim altına alınmasının temel araçlarından biri olmuştur. Böylesi derinleşmiş bir sorunun çözümü mümkün ve yakındır.

Bu nedenle demokratik toplum inşası yalnızca kadın özgürlüğünün geliştirilmesi değil, aynı zamanda egemen erkeklik sisteminin çözülmesi ve dönüştürülmesi sürecidir.

Erkeklik: İktidarın İlk Kurumsallaşmış Kimliği

Tarih boyunca egemen uygarlık sistemleri kendilerini yalnızca ekonomik ve siyasal kurumlarla değil, aynı zamanda zihniyet kalıplarıyla yeniden üretmişlerdir. Bu zihniyet kalıplarının en güçlü taşıyıcısı ise egemen erkeklik olmuştur.

Erkeklik, devletçi uygarlığın gelişimiyle birlikte iktidarın karakterini kendi kişiliğinde toplamıştır. Güç kullanma, hükmetme, denetleme, sahip olma ve yönetme gibi özellikler erkekliğin doğal nitelikleriymiş gibi sunulmuştur. Oysa bunlar toplumsal olarak öğretilmiş ve kurumsallaştırılmış davranış biçimleridir. Yaşamda hepimizin defalarca kez şahit olduğu bir anı örnek verelim: Erkek çocuğunun 3-4 yaşlarında, belki daha erken, sünnet edilirken davullu zurnalı, büyük bir coşkuyla kutlanıp “erkek oluyor” denmesi, devletin topluma nüfuz ettirdiği erkeklik kavramıdır. Biz kadınların ise biyolojik olan ilk regl oluşumuzu uzun süre sakladığımız, utanmamız gereken bir olaymış gibi üstünü kapatan bir toplum gerçekliği vardı. İkisi arasındaki fark, artık hepimizin yoğunlaşmış saatlerce üzerine tartışabileceği bir konudur.

Kadın üzerindeki tahakküm, toplum üzerindeki tahakkümün modeli hâline gelmiştir. Erkek egemenliği geliştikçe devlet büyümüş, devlet büyüdükçe savaşlar artmış, savaşlar arttıkça toplum daha fazla denetim altına alınmıştır. Bu nedenle erkeklik meselesi yalnızca kadın-erkek ilişkileri çerçevesinde ele alınamaz. Erkeklik sorunu aynı zamanda iktidar, devlet ve uygarlık sorunudur.

Kapitalist modernite bu tarihsel süreci zirve noktasına taşımıştır. Rekabetçilik, bireycilik, tüketimcilik ve sınırsız iktidar arzusu modern erkekliğin temel özellikleri olarak yüceltilmiştir. Böylece erkek yalnızca kadın üzerinde değil; doğa, toplum ve hatta kendi varlığı üzerinde de yabancılaştırıcı bir ilişki geliştirmiştir.

Egemen sistem erkeklere belirli ayrıcalıklar sunarken onları aynı zamanda duygularından, toplumsallıklarından ve özgür yaşam değerlerinden koparmıştır. Bu nedenle erkeklik sorunu yalnızca kadınların yaşadığı bir sorun değil, erkeklerin de insanlaşma krizidir.

Demokratik Modernite ve Erkeklik Dönüşümü

Demokratik modernite paradigması, toplumsal sorunların çözümünü iktidarın yeniden paylaşılmasında değil, iktidar ilişkilerinin aşılmasında aramaktadır. Bu yaklaşım, kadın özgürlüğünü toplumsal özgürlüğün temel ölçütü olarak kabul eder.

Kadın özgürlüğünün gelişmesi, demokratik toplumun gelişmesidir. Ancak bu süreç, erkek egemen zihniyet dönüşmeden tamamlanamaz. Çünkü erkek egemenliği yalnızca kurumlarda değil; dilde, kültürde, ailede, eğitimde ve günlük yaşam pratiklerinde sürekli yeniden üretilmektedir.

Bu noktada erkeklik dönüşümü stratejik bir toplumsal görev olarak ortaya çıkmaktadır. Demokratik toplumun öznesi olmak isteyen her erkek, öncelikle kendi içerisinde taşıdığı iktidarcı zihniyetle mücadele etmek zorundadır. Egemenlik kültürünü sorgulamayan bir erkek, demokratik yaşamın kurucusu olamaz.

Erkekliğin dönüşümü, kadın mücadelesine dışarıdan verilen bir destek değil, toplumsal özgürleşmenin zorunlu bir parçasıdır. Kadın özgürlüğüyle erkek özgürlüğü birbirinden ayrı düşünülemez. Kadın üzerindeki egemenlik sürdüğü müddetçe erkek de egemenlik sisteminin mahkûmu olmaya devam edecektir.

Bu nedenle demokratik toplum mücadelesi aynı zamanda erkeklerin kendi iktidar bağımlılıklarını aşma mücadelesidir.

Jineoloji ve Özgür Erkeklik Arayışı

Jineoloji, kadın eksenli toplumsal hakikat arayışı olarak erkeklik sorununa da yeni bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu yaklaşım, erkekliği reddeden değil, onu özgür yaşam ölçülerine göre yeniden tanımlayan bir perspektife sahiptir.

Özgür erkeklik, egemen erkekliğin karşıtı olarak gelişir. İktidar yerine paylaşımı, tahakküm yerine eş yaşamı, sahiplenme yerine özgür birlikteliği esas alır. Kadını tamamlanması gereken bir eksiklik olarak değil, özgür yaşamın eşit öznesi olarak görür.

Özgür erkek, kendini sürekli sorgulayan, değişime açık olan ve demokratik yaşamın ahlaki ölçülerini esas alan bir duruşu ifade eder.

Bu nedenle erkeklik dönüşümü yalnızca bireysel eğitimlerle veya hukuki düzenlemelerle gerçekleştirilemez. Toplumsal zihniyetin bütünlüklü dönüşümü gerekmektedir. Ahlaki ve politik toplum değerlerinin yeniden güçlendirilmesi, demokratik komünal yaşamın geliştirilmesi ve kadın özgürlüğünün toplumsallaşması bu dönüşümün temel dayanaklarıdır.

Kadın Devrimi ve Erkekliğin Yeniden Doğuşu

Demokratik toplum inşası, kadın devrimiyle birlikte gelişen tarihsel bir özgürlük yürüyüşüdür. Bu yürüyüş yalnızca kadınların özgürleşmesini değil, erkekliğin de iktidar kalıplarından kurtularak yeniden insanileşmesini hedeflemektedir.

Bugün erkeklik dönüşümü, demokratik toplum mücadelesinin ertelenemez görevlerinden biridir. Çünkü kadının özgür olmadığı bir toplum özgür olamayacağı gibi, erkekliğin dönümediği bir toplum da demokratikleşemez.

Toplumsal özgürlüğün yolu, kadın özgürlüğünü esas alan yeni bir yaşamın kurulmasından geçmektedir. Bu yaşamın inşası ise egemen erkekliğin çözülmesi, özgür erkeğin gelişmesi ve kadınla erkeğin eşit, özgür ve demokratik birlikteliğinin toplumsallaşmasıyla mümkün olacaktır.

Kadın devrimi yalnızca kadınların değil, bütün insanlığın yeniden özgürleşme imkânıdır. Erkeğin dönüşümü de bu devrimin ayrılmaz bir parçasıdır. Demokratik toplum, kadın özgürlüğü ve özgür erkeğin temelinde yeniden kurulan yaşamın adı olacaktır.

Çocukluğun Yükü: Mevsimlik Tarım İşçiliği, Toplumsal Çözülme ve Demokratik Toplum Arayışı

Êyşxan Örneğ-5 Temmuz 2026

Yoksulluk, savaş, göç ve eşitsizlikler çocukların yaşamına doğrudan dokunur. Bugün aynı yaşta iki çocuktan biri eğitime devam ederken, diğeri çalışmak zorunda kalıyor. Uzun çalışma saatleri, sürekli yer değiştirme ve güvencesiz yaşam koşulları çocukları okuldan, arkadaşlarından ve gelişimlerini destekleyecek imkânlardan uzaklaştırıyor

Bir çocuğun dünyayla kurduğu ilk ilişki çalışmakla değil, merak etmekle başlar. Çocuk sorar, dokunur, dener, düşer ve yeniden ayağa kalkar. Yaşamı öğrenme biçimi kitaplardan önce oyundur. İlk toplumsal deneyimleri rekabetten çok paylaşım ve birlikte var olma üzerinden şekillenir. Bir taş, bir dal parçası ya da toprağın üzerinde açan küçük bir çiçek onun için yalnızca bir nesne değil, keşfedilmeyi bekleyen bir dünyanın parçasıdır.

Çocukluk, insanın doğayla kurduğu en sahici ilişki biçimlerinden biridir. Çocuk doğayı sahip olunacak bir nesne olarak değil, içinde yaşadığı ve anlam ürettiği bir yaşam alanı olarak deneyimler. Ağaca tırmanırken, yağmurun altında koşarken ya da toprağa dokunurken yalnızca oyun oynamaz. Dünyayı tanımaya, kendisini var etmeye ve ortak yaşamın bir parçası olmaya başlar.

İnsan toplumsal bir varlık olarak doğmaz, toplumsallaşarak insan olur. Bu nedenle çocukluk yalnızca biyolojik bir gelişim dönemi değildir. Dayanışmanın, paylaşmanın, birlikte üretmenin ve birlikte yaşamının öğrenildiği toplumsal bir süreçtir. Çocukların kurduğu ilişkiler çoğu zaman yetişkinlerin ilişkilerinden daha eşitlikçi ve daha doğaldır.

Tarih boyunca toplumlar kendilerini çocuklar aracılığıyla yeniden üretmiştir. Dil, kültür, değerler ve yaşam bilgisi kuşaktan kuşağa çocuklar üzerinden aktarılmıştır. Bu nedenle çocukluk yalnızca bireysel bir yaşam evresi değil, toplumun geleceğini kuran temel alanlardan biridir. Bir toplumun çocuklarına sunduğu yaşam koşulları, o toplumun nasıl bir yaşamı örgütlediğini de gösterir.

Bugün mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılan çocuklar üzerine düşünürken yalnızca eğitimden uzaklaşan, yoksullukla karşı karşıya bırakılan ya da emek sömürüsüne maruz kalan çocuklardan söz etmiyoruz. Aynı zamanda oyun oynama, dinlenme, öğrenme ve sağlıklı gelişim imkânları sınırlandırılan bir çocukluktan söz ediyoruz. Çalışma zorunluluğu, çocuğun dünyayı keşfetme ve toplumsal yaşamın doğal bir parçası olarak büyüme süreçlerinin yerini almaktadır. Bu nedenle çocuk işçiliği yalnızca ekonomik bir sorun değil, çocukluğun nasıl yaşanacağına ve toplumun geleceğinin nasıl kurulacağına ilişkin temel bir toplumsal sorundur.

Çocukluğun Toplumsal İnşası: Yaşamla Kurulan İlk Toplumsal İlişki

Çocukluk, insanın yaşamla ve toplumla ilk bağlarını kurduğu dönemdir. İnsan konuşmayı, paylaşmayı, birlikte yaşamayı ve çevresini anlamayı bu süreçte öğrenir. Aile, okul, mahalle ve arkadaş çevresi çocuğun ilk toplumsal deneyimlerini oluşturur. Bu nedenle çocukluk yalnızca bireysel bir gelişim dönemi değil, toplumun geleceğini şekillendiren temel alanlardan biridir.

Çocukların nasıl bir yaşam süreceğini yalnızca ailelerinin ya da kişisel koşullarının belirlediğini söyleyemeyiz. Yoksulluk, savaş, göç ve eşitsizlikler çocukların yaşamına doğrudan dokunur. Bugün aynı yaşta iki çocuktan biri eğitime devam ederken, diğeri çalışmak zorunda kalıyor. Uzun çalışma saatleri, sürekli yer değiştirme ve güvencesiz yaşam koşulları çocukları okuldan, arkadaşlarından ve gelişimlerini destekleyecek imkânlardan uzaklaştırıyor. Bu yüzden mesele yalnızca çocukların çalışması değil, çocukluğun çalışma koşullarının gölgesinde şekillenmesidir.

Çocuk emeğinin sömürülmesi çoğu zaman yoksulluğun kaçınılmaz bir sonucu gibi görülüyor. Oysa çocukların ihtiyaçları geri plana itildiğinde ve çalışmaları sıradan bir durum olarak karşılandığında, çocukluğun değeri de aşınmaya başlıyor. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılan çocuklara yalnızca ekonomik mağduriyet yaşayan bireyler olarak bakmak yeterli değildir. Ortaya çıkan tablo, toplumun çocuklarla, kadınlarla ve gelecekle kurduğu ilişkinin de bir yansımasıdır. Çocukların eğitimden

kopmadığı, güvenli koşullarda yaşayabildiği ve gelişimleri için ihtiyaç duydukları imkânlarla erişebildiği bir yaşam; kadınların özgür ve eşit biçimde toplumsal yaşama katılımıyla birlikte demokratik toplumun en önemli dayanaklarından birini oluşturur.

Çocukluğun Metalaşması ve Kapitalist Modernite

Sofranıza gelen domateste, sabah yediğiniz çikolatada, giydiğiniz kıyafette ya da üzerinde uyuduğunuz yatağın üretim sürecinde bir çocuğun emeğinin olabileceğini hiç düşündünüz mü? Bugün dünyanın birçok yerinde milyonlarca çocuk tarımda, tekstilde, sanayide ve hizmet sektöründe çalıştırılıyor. Günlük yaşamda kullandığımız pek çok ürünün arkasında görünmeyen çocuk emek sömürüsü var.

Tarih boyunca çocuklar farklı biçimlerde emek sömürüsüne maruz bırakıldı. Sanayi Devrimi döneminde Avrupa’da çocuklar madenlerde ve fabrikalarda çalıştırıldı. Fransa ve İngiltere’de küçük yaşlardaki çocuklar dar bacaların içine sokularak temizlik işlerinde kullanıldı. Dünyanın farklı bölgelerinde milyonlarca çocuk halı tezgâhlarında, atölyelerde ve tarım alanlarında uzun saatler boyunca çalıştırıldı. Pakistanlı çocuk işçi İkbâl Masih’in hikâyesi bu sömürünün en bilinen örneklerinden biridir. Dört yaşında halı dokuma atölyelerinde çalıştırmaya başlanan İkbâl, çocuk emeğinin sömürülmesine karşı mücadele ettiği için henüz on iki yaşındayken öldürüldü. Aradan geçen yıllara rağmen çocuk emeğinin sömürülmesi ortadan kalkmadı, yalnızca yeni biçimler aldı.

Bugün Kürdistan’da mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılan çocuklar da benzer bir gerçekle karşı karşıya. Birçok çocuk eğitim yılının önemli bir bölümünü okuldan uzakta geçiriyor. Aileleriyle birlikte yüzlerce kilometre yol kamyon kasalarında gidiyor, aylarca çadırlarda yaşıyor ve ağır çalışma koşulları altında çalışıyor. Soframıza gelen domatesin, biberin ya da pamuğun arkasındaki hikâyelerden biri de budur. Özellikle Kürt çocukları açısından bu süreç yalnızca ekonomik sömürü anlamına gelmiyor; aynı zamanda eğitimden kopuşu, kültürel yabancılaşmayı ve toplumsal dışlanmayı da beraberinde getiriyor.

Mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılan çocukların önemli bir bölümü savaşın, zorunlu göçün ve yerinden edilmenin sonuçlarıyla büyüyor. Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin büyük kısmı Kürdistan’dan göç etmek zorunda kalan ailelerden oluşuyor. Özellikle 1990’lı yıllarda yaşanan çatışmalı süreçte yüzlerce köy boşaltıldı, yüz binlerce insan yaşadığı yerleri terk etmek zorunda bırakıldı. Bu yalnızca bir yer değiştirme hikâyesi değildi. İnsanlar topraklarından, üretim biçimlerinden ve kuşaklar boyunca kurdukları

toplumsal ilişkilerden de koparıldı. Kendi toprağında üretim yapan birçok aile zamanla büyük kentlerin çeperlerine yerleşti ve güvencesiz çalışma biçimlerine mahkûm edildi.

Tarlalarda çalıştırılan çocukların yaşamlarına yakından baktığımızda ise tek tip bir deneyimle karşılaşmayız. Aynı çadırda yaşayan, aynı yoksulluğu paylaşan ve aynı işlerde çalıştırılan çocukların deneyimleri bile birbirinden farklıdır. Bu farklılığın önemli nedenlerinden biri toplumsal cinsiyet rolleridir.

Kız çocukları çoğu zaman yalnızca tarlada çalışmaz. Gün boyunca tarla işlerinde yer aldıktan sonra kardeş bakımıyla ilgilenir, yemek hazırlıklarına yardım eder ve çadırın düzenini sağlar. Böylece emekleri tarla çıkışında sona ermez; görünmeyen bakım emeği gün boyunca devam eder.

Oğlan çocukları ise farklı bir baskıyla karşı karşıya kalır. Daha küçük yaşlardan itibaren çalışkan olmaları, aile bütçesine katkı sunmaları ve güçlü görünmeleri beklenir. Birçok oğlan çocuğu çocuk olmadan önce ailenin erkeği yani geçimine katkı sunması gereken biri olarak görülür. Böylece çocukluğun basamaklarını ikişer ikişer, üçer üçer çıkmaya başlıyor ve çocuk olmadan yetişkinliğe adım atıyor.

Bugün çocukların yaşadığı sorunları biliyoruz. Kız çocuklarının eğitimden daha erken koptuğunu, bakım yükünü üstlendiğini ve oğlan çocuklarının erken yaşta çalışma yaşamına itildiğini görüyoruz. Buna rağmen çoğu zaman sonuçları tartışıyor, bu sonuçları ortaya çıkaran koşullarla yeterince yüzleşmiyoruz. Bu durum bana ölü at teorisini hatırlatıyor. İnsanlar ölmüş bir attan inmeyi reddeder; yeni eyerler alır, toplantılar yapar ve sorunun nedenini tartışır. Oysa sorun açıktır: At ölmüştür.

Çocuk emeğini sömüren koşullar değişmedikçe, yoksulluğu kuşaktan kuşağa aktaran politikalar sorgulanmadıkça ve kız çocuklarının bakım emeğini, oğlan çocuklarının çalışmasını doğal gören ataerkil anlayış aşılmadıkça aynı sorunlarla yeniden karşılaşacağız. Çocuklar değişecek, çalışma alanları değişecek ama hikâyeye büyük ölçüde aynı kalacak.

Çocukların bütün baskı ve sömürü biçimlerinden kurtulması yalnızca çalışma yaşamından uzaklaştırılmalarıyla mümkün değildir. Çocukluğu ucuz emek kaynağı olarak gören anlayışın, kadın emeğini görünmez kılan ataerkil yapının ve eşitsizlikleri sürekli yeniden üreten politikaların aşılması gerekir. Kız ve oğlan çocuklarının kendilerine biçilen

rollerle değil, kendi potansiyelleriyle büyüyebildiği bir yaşam, daha özgür ve demokratik bir toplumun da temelini oluşturur.

Çocuk Hakları, Demokratik Toplum ve Çocukluğun Savunulması

Bugün çocuk hakları konusunda çok sayıda sözleşme, yasa ve uluslararası metin bulunuyor. Devletler çocukların korunacağını, eğitim hakkına sahip olacağını ve güvenli koşullarda büyüyeceğini söylüyor. Ancak bu metinlere yakından bakıldığında dikkat çekici bir durum ortaya çıkıyor. Metinlerin büyük bölümü çocuklara değil, yetişkinlere ve kurumlara sesleniyor; çocuklara nasıl davranılması gerektiğini anlatıyor. Çünkü sorun çocukların haklarını bilmemesinden çok, çocukların eşit bireyler olarak kabul edilmemesidir.

Bugün bir çocuk ağır çalışma koşullarında çalıştırılabilir, savaşın, yoksulluğun ve göçün sonuçlarıyla baş başa bırakılabilir. Aile bütçesine katkı sunması, sorumluluk üstlenmesi ve yetişkinlerin yükünü paylaşması beklenebilir. Ancak aynı çocuk kendi yaşamını ilgilendiren konularda söz söylemek istediğinde çoğu zaman sınırlarla karşılaşır. Çalışabilecek kadar büyük görülen çocuk, karar süreçlerine katılmaya geldiğinde yeterince olgun bulunmuyor.

Mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştırılan çocukların yaşamları bu çelişkiyi açık biçimde gösteriyor. Çocuklar uzun saatler çalışıyor, ailelerin geçimine katkı sunuyor ve yetişkin sorumluluklarını paylaşıyor. Buna rağmen eğitimleri, yaşam koşulları ve gelecekleri hakkında alınan kararlarda çoğu zaman yer almıyorlar. Emeği kabul edilen çocuğun iradesi kabul edilmiyor.

Bu nedenle çocuk meselesine yalnızca koruma başlığı altında yaklaşmak yeterli değildir. Asıl mesele, çocukların toplum içinde nasıl görüldüğüdür. Çocuğu yalnızca korunacak biri ya da ekonomik bir kaynak olarak gören anlayış değişmedikçe haklar çoğu zaman kâğıt üzerinde kalır. Demokratik bir yaşamdan söz edeceksek çocukların yalnızca korunmasını değil, kendi yaşamlarının öznesi olarak tanınmasını da tartışmak gerekir. Çünkü çocukların sözünün değersizleştirildiği yerde demokratik yaşam eksik kalır.

Demokratik Toplumun Yeniden İnşasında Çocukların Yeri

Bazı ağaçlar vardır; yalnızca yukarıya doğru büyümeyebilir. Dallarından yeni kökler salar. O kökler zamanla toprağa tutunur, kalınlaşır ve ağacın yeni gövdelerine dönüşür. Yıllar sonra bakıldığında tek bir ağacın mı yoksa küçük bir ormanın mı karşısında durduğunuzu anlamakta zorlanırsınız.

Toplumlar da biraz böyledir. Kendilerini yalnızca kurumlarla, yasalarla ya da siyasi kararlarla ayakta tutmazlar. Asıl olarak kuşaktan kuşağa aktarılan yaşamla varlıklarını sürdürürler. Bu nedenle demokratik toplumun yeniden inşası yalnızca bugünü düzenleme meselesi değildir. Toplumun kendisini yeniden üretme biçimini değiştirme meselesidir.

Bugün demokratikleşme çoğu zaman seçimler, yönetimler ya da siyasal süreçler üzerinden tartışılıyor. Oysa demokratik toplumun gerçek gücü, insanların yaşamı birlikte kurabilmesinde ortaya çıkar. Komünler de tam olarak bunun ifadesidir. İnsanların birbirini yalnızca tanıdığı değil, birlikte düşündüğü, birlikte ürettiği ve ortak yaşamı birlikte örgütlediği alanlardır.

Çocukların yeri de tam burada başlar. Çünkü çocuklar demokratik toplumun dışında duran, büyüdüklerinde bu yaşamın parçası olacak kişiler değildir. Demokratik yaşamı bugünden deneyimleyen, paylaşmayı, dayanışmayı ve ortak sorumluluğu öğrenen toplumsal öznelerdir. Bir komünde çocuk yalnızca korunması gereken biri değildir; yaşamın doğal bir parçasıdır. Oyunuyla, merakıyla, sorularıyla ve katılımıyla ortak yaşamı zenginleştirir.

Çocukların yer almadığı bir demokratikleşme tartışması eksik kalır. Çünkü çocukların sözünün duyulmadığı, ihtiyaçlarının görülmediği ve yaşamın kıyısında bırakıldığı bir yerde toplum kendisini yenileyemez. Tıpkı yeni kökler vermeyen bir ağacın zamanla kurumması gibi, çocukların toplumsal yaşamın dışında kaldığı bir toplum da geleceğini yavaş yavaş tüketir.

Bu nedenle demokratik toplumun yeniden inşası, çocukların emek sömürsünden uzak tutulmasından daha fazlasını gerektirir. Çocukların oyun oynayabildiği, doğayla ilişki kurabildiği, kendi dilini ve kültürünü yaşayabildiği, komünal yaşamın içinde yer alabildiği bir toplumsallığın kurulmasını gerektirir. Çünkü demokratik toplum yalnızca yetişkinlerin kurduğu bir yaşam değildir; çocukların da içinde büyüdüğü, anlam verdiği ve geleceğe taşıdığı ortak bir yaşamdır.

Kadın Tarihine Jineolojik Bir Bakış

Bîrgül Daş -5 Temmuz 2026

Semiramis, Kleopatra, Belkıs ve Zenobia gibi kraliçeler jineolojide yedinci katmanda yerlerini alır. Bu kadınlar toplumsal hiyerarşide hâlâ güçlü konumlarda bulduklarından ve içten içe tanrıça kültürüne bağlılıklarını koruduklarından bu katman, Tanrıçanın Direngen Damarları olarak adlandırılır

Abdullah Öcalan'ın "Kadının sömürgeleşme tarihinden ekonomik, sosyal, siyasal ve zihinsel sömürgeleştirilmesine kadar konumunun açıklığa kavuşturulması, tarihin diğer tüm konularının ve güncel toplumun her yönüyle açıklığa kavuşmasına büyük katkıda bulunacaktır." sözü jineolojinin sınırlarını çizer: Kadının tarihini aydınlatmak, aynı zamanda tüm toplumun tarihini aydınlatmaktır. Bu bağlamda jineoloji, kadının tarihini milyon yıllık derinliğiyle araştırırken bunu aynı zamanda tüm topluma bir hizmet olarak görür. Feminizmin çeşitli akımlarının sunduğu neden-sonuç ilişkilerinin ötesine geçerek kadını ilk çağlardan bu yana çok daha kapsamlı bir perspektifle ele alır. Tarihi çözümlenmemiş sorunların çözümlerinin de yetersiz kalacağı düşüncesinden hareketle jineoloji, tanrıçalıktan köleliğe uzanan kadının binlerce yıllık düşüşünü, katman katman ve en ince ayrıntısıyla gün yüzüne çıkarır. Bu sayede demokratik kadın kurtuluşunu sağlayacak bu bilim, sadece kadının var olan problemlerini tekrarlamaz, onların çıkış noktalarını ele alarak çözümü için daha iyi yöntemler sunmayı amaçlar. Zozan Sîma'nın Jineoloji Ders Notları adlı kitabında belirttiği "En karanlıkta bırakılmış, en fazla çarpıtılmış olanı açığa çıkardığınızda ya da aydınlattığınızda esasta yalanı deşifre etmiş olursunuz. Örneğin kadına dair söylenmiş yalanları deşifre ettiğinizde aileye, siyasete, ekonomiye, tarihe dair söylenmiş birçok yalan, çarpıtma açığa çıkmaktadır." sözleri bize jineoloji gibi

bir bilimin nasıl diğer bilim dalları üzerinde de etkin rol oynayabileceğini en güzel hâliyle açıklar.

Hâlâ gelişmekte, büyümekte olan bu kadın merkezli bilim dalı her bir arkeolojik kazıyla, Yakın Doğu'dan Güney Amerika'ya kadınları ve mevcut durumlarını inceleyerek kendini geliştirecek, genişleyecek ve kadın sorununu en ince ayrıntısıyla tarih içinde çözümlenecektir. İlaveten, jineolojinin kendi bakış açısıyla kadın tarihini aydınlatması her bilim dalının kadınlara uzaktan yakından alakası olmayan, propaganda dolu yaklaşımlarını tekzip edecektir. Erkek merkezli bakış açısıyla yazılmış tarih, bize savaşları, köleliği ve soykırımları anlatırken bunların kökenlerini ve erkek egemenliğiyle olan derin bağını görmezden gelir. Jineoloji tam da bu kör noktadan hareket eder; salt sosyolojik bir okuma yerine kadın sosyolojisini merkeze alan bir tarih anlayışıyla tarihi yeniden kurar. Kadının çöküşünü sağlamış tarihsel inşa Jineoloji sayesinde tanrıçalıktan köleliğe uzanan tüm katmanlarıyla açığa çıkarılmış, her dönem kendi sebep ve sonuçlarıyla derinlemesine çözümlenmiştir. Bu yapı jineolojik bir bakış açısıyla daha çok anlaşılacak, anlaşıldıkça yıkımına yaklaşılabilecek ve demokratik modernite altında gerçekleşecek kadın devrimine zemin hazırlanacaktır.

Ana-Kadın Dönemi

Tarihi anlamak için mitoloji ve dinlerden yararlanmak, sanılanın aksine oldukça etkili bir yöntemdir. Hakkında yeterli yazılı kaynağa ulaşamadığımız Neolitik dönem toplumlarını ve bu toplumlardaki cinsiyet rollerini, o dönemin insanların inandığı tanrıça kimliklerinden yola çıkarak okumak mümkündür. 9000 yılda 9 katman olarak incelediğimiz kadın tarihinin ilk üç katmanını bir ilah olarak kadın tanrıçalar oluşturur. Bu tanrıçalar ilk katmanda tüm güce tek başına sahipken, üçüncü katmana doğru yanlarında baba, oğul ya da eş konumunda erkek yardımcı tanrıların belirmeye başladığı görülür. MÖ 6000-4000 yılları arasında doğurganlığın, bereketin ve yaşamın kendisinin cisimleşmiş hâli olan Yukarı Mezopotamya'nın ana tanrıçası olan Star; Sümerlerde Ninhursag, Babil'de Gula Bau, Kürtlerde ise Sterk adıyla yaşar ve topluluklarının merkezinde durur. Tarımın, uygarlığın ve devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte tanrıçalık kültüründe giderek bir gerileme başlar. Bu gerileme, erkek egemen zihniyetin yavaş yavaş toplumsal yaşamı ele geçirmesiyle doğrudan bağlantılıdır; tanrıçaların yanına önce yardımcı, sonra ortak erkek figürler eklenir. Kadın tarım devriminin ana gücüken devletçi uygarlığın ihanetine uğrar ve dengeler bozulur. Yine İştar, Mithra, Sauşga, Kibele gibi toplumda önemli konumlarda bulunmuş tanrıça örnekleri bu ilk 3 katmanda yerini almıştır. Bu tanrıçalar bize kadının o dönemdeki rolünün ne denli belirleyici olduğunu ve halkın bu gücü nasıl kutsallaştırdığını

çarpıcı biçimde gösterir. Ne var ki kadın; ekonominin, tarımın ve şifanın yaratıcısı olmasına karşın erkek egemen zihniyet, onun bu birikimini ve özgürlüğünü elinden alacak, üstelik bunu ona karşı bir silaha dönüştürecektir.

Kadın Kimliğinin Parçalanması

Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla tanrıçalık kültürü ve kadının tarihi silinmeye çalışılmış, dönemin izleri çarpıtılmış ve kadına karşı kullanılmaya başlanmıştır. Sırasıyla Lilith, Kaburganın Hanımı ve Erkek İmalatçı Tanrıçalar olarak adlandırdığımız dört, beş ve altıncı katmanlar tanrıça kültürünün ne denli toplumdan uzaklaştırıldığının büyük örnekleridir. Kadına yönelik stereotipler tek tanrılı dinlerin öne sürülmesi ile başlamış; şifanın, cennetin, toplayıcılığın ve tarımın yaratıcısı kadın cadı, fitne, fesat, kıskanç, cariye gibi kavramlara indirgenmiştir. Öyle ki Hristiyanlık ve Yahudilik inancında da var olan ve hakkında birçok mitin yazıldığı Lilith, Âdem’le eş yaratılan fakat Tanrı’ya ve Âdem’e boyun eğmeyi reddeden bir kişilik olarak portre edilir. Cennetten atılıp çocukları elinden alınmasına rağmen Tanrı’ya karşı çıkmaya ve çizgisini korumaya devam eden Lilith birçok halk arasında hâlâ korkulan bir kadındır. Bu asi kişiliği özünde Lilith’i tanrıçalık kültürünün düşüşüne karşı çıkan ve tanrıça kadın kimliğini korumak isteyen bir kişilik olarak öne çıkarır. Lilith’in teslim olmayı reddetmesi üzerine Tanrı, kadını bu kez topraktan yaratmaya bile layık görmez; onu erkeğin kaburga kemiğinden, onun bir uzantısı olarak var eder. Beşinci katman olan Kaburganın Hanımı’nda bu köleliğin simgesi Havva ile yüzleşiriz. “İnsanlığın başına gelen felaketlerin sorumlusu, ilk günahı işleyerek insanlığı cennetten kovduran, yılanı inarak Tanrı’nın yasakladığı bilgi ağacından yiyen kadın” olarak Havva tam olarak erkek egemen aklın ürünüdür. Aynı akıl kendisini altıncı katman olan erkek imalatçı tanrıçalarda da gösterir. Bu katmanda kadın varlığı parçalanır ve Sümer mitolojisinden Yunan mitolojisine kadar tüm kadın figürleri yalancı, komplocu, dedikoducu ve insanlığın başına felaketler açan kişilikler olarak yazılır. Bugün hâlâ kadınlara yöneltilen pek çok aşağılama, yargılama ve benzetmenin kökü bu katmanlardaki olgulara dayanır. Erkek egemen akıl kadına binlerce yıl önce bir kader yazmış; kadın ise hâlâ o yazılanın içinde yaşamaktadır. Sonuç olarak altıncı katmanla beraber tanrıça kimliği de tamamen düşmüş olur.

Tanrıçanın Direngen Damarları ve Çöküş

Semiramis, Kleopatra, Belkıs ve Zenobia gibi kraliçeler Jineoloji’de yedinci katmanda yerlerini alır. Bu kadınlar toplumsal hiyerarşide hâlâ güçlü konumlarda bulduklarından ve içten içe tanrıça kültürüne bağlılıklarını koruduklarından bu katman, Tanrıçanın Direngen Damarları olarak adlandırılır. Artık en yüksek mertebede bir erkek yer alsada

kralın eşi, kızı ya da kız kardeşi konumunda güçlü kadın figürleri varlığını sürdürür. Örneğin Puduhepa, Hitit İmparatorluğu'nda eşinin ölümünün ardından ana kraliçe sıfatıyla yönetimi devralmış; yolsuzluk ve hırsızlık davalarında yüksek dereceli memurları yargılayabilen mahkeme heyetine başkanlık etmiştir. Zenobia ise yönetiminde Suriye, Lübnan, Filistin ve Mısır'ı fetheden, atıyla günlerce yol alan bir kraliçeydi. Ne kadar büyük bir düşüş yaşanmış olsa da bu kraliçeler, tanrıçalık kültüründen kalan güçlü izleri hâlâ taşıyan bireylerdi. Sekizinci katman olan Hazreti Kadın'da Jineoloji, tek tanrılı dinlerin içinden yükselen güçlü kadın kimliklerini inceler. Hz. Hatice, döneminin çok ötesinde bağımsız bir tüccar ve özgüvenli bir kadındır. Hz. Ayşe'nin ise tıp, ilahiyat ve şiir bilgisinin son derece güçlü olduğu aktarılır; ne var ki Hz. Muhammed'in ölümünün ardından girdiği iktidar savaşını kaybeden Ayşe, "Ya Rabbi, kadın olacağıma beni taş parçası kılsaydın" diyerek kadın olmanın bedelini bizzat yaşayarak öğrenir. Dokuzuncu katman olan Metaların Kraliçesi'nde kadın artık tamamen köle konumuna getirilir. İlk sekiz katmanda temelleri atılan ataerki, kapitalizmin yükselişiyle birlikte çok daha güçlü bir hâl alır. Pozitivist bilim, felsefe ve daha pek çok alanda kadın ikinci cinsiyet olarak konumlandırılır; büyük filozoflar kadını aşağı bir varlık olarak tanımlar. Doğayla olan derin bağı ise artık ona karşı bir silaha dönüştürülmüştür; cadı avlarıyla binlerce bilge kadın yakılır, şifacı elleri ve bilgelikleriyle birlikte tarihin karanlığına gömülür.

Kapitalist modernite kadını tamamen kısıpına alır; bu metalaştırma süreci bugün de devam etmektedir. Kadın bedeni reklam aracına, cinselliği tüketim nesnesine, emeği ise ya ücretsiz ev işine ya da en düşük ücretli işlere indirgenir. Son katman olan Metaların Kraliçesi, kadının en derin çöküşünü ve buna rağmen sürdürdüğü var olma çabasını gözler önüne serer. Jineoloji bu dokuz katmanı tek tek kazıyarak kadın arkeolojisini yapar ve tarihi bize kadın aklının gözünden gösterir.

Tarihe Kadın Perspektifiyle Bakış, Demokratik Modernite Altındaki Kadın Devriminin Anahtarıdır

Ataerki akılla yazılıp biçilen kadın kaderini değiştirmek için Jineoloji, erkek egemen zihnin kaleme aldığı tarihe kadın perspektifiyle bakar ve onu yeniden aydınlatır. Abdullah Öcalan'ın "Kadın toplumsal doğanın hem fizik hem anlam olarak en geniş bölümünü teşkil eder. O zaman neden çok önemli olan bu toplumsal doğa parçası bilime konu edilmesin? Kadın doğası karanlıkta kaldıkça, tüm toplum doğası aydınlanmamış olarak kalacaktır" sözleri bu yolculuğun hem gerekçesini hem de hedefini ortaya koyar. Jineoloji, kadının insanlığın başlangıcından bu yana var olan gerçekliğini gün yüzüne çıkarıp yorumlayarak kadın devrimine sağlam bir zemin hazırlayacaktır.

Son Not:

Jineoloji Akademisi. (2016). Jineolojiye giriş. Jineoloji Akademisi Yayınları.

Sîma, Z. (2023). Jineoloji ders notları. Jingeş Yayınları.